

ՄԵՐ ՄԵԾԵՐԸ

ԳԱՐՐԻՑԼ ՍՊԻՇԴՈՒԿՅԱՆԻ ԿՏԱԿԵ

Գաբրիել Սունդուկյանը գրել է «Գիշերաւան սաբրը խեր է», «Խաղաքաբալա», «Օսկան Պետրովիչը էն կիճ-քումը», «Էլի մէկ զոհ», «Պէպօ», «Քանդած օջախ», «Անուսիններ», «Կտակ» պիեսները, «Համնալի մաս-լահաբները» ֆելիտոնների ժողովածուն: Պիեսները թարգմանվել են վրացերեն, ռուսերեն, «Պէպօ»-ը՝ նա-եւ ֆրանսերեն, իսկ «Քանդած օջախ»-ը՝ անգլերեն՝ Նյու Յորքում հրատարակվող «Armenia» ամսագրում: Դրամատուրգը «Համնալի մասլահաբները» գրքի վա-ճառքի ստացված սարող հասույթը հասկացել է «Մշակ» օրաթերթի զարգացման հիմնադրամին, իսկ «Պէպօ»-ի Եւկանուտը՝ Կովկասի հայոց բարեգործա-կան ընկերությանը, որի հիմնադրամ-անդամներից էր:

1911թ. օգոստոսի 15-ին Գ.Սունդուկյանը նամակ է ուղարկել «Մշակ» խմբագրությանը՝ հետեւյալ բո-վանդակությամբ.

«ԻՄ ՍԱՐԻ ՈՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Մնաք բարով, ես գնացի, գնացի էն հանգի տիդ, վուրդանց, ինչ աշխարքը ստիծվիլ է, դեռ օչով չէ հիդ էկի:

Դուք լաւ ըլիք, էրգար օր ունենաք, ջանով առողջ ըլիք, սրտով ուրախ, հորով հանգիստ:

Ինչ գեր իմ արի օմքընու, խնդրում իմ բախչէ, ով ինձ է գեր արի ու դադիլ է սիրոս, ես էլ բախչում իմ խստակ սրտով, խճառաքը վունչինչ դնամիշ չանձիշ չանձիշ չանձին իր օրումք:

Ինձ թաղելիս վունչինչ բանթամէք հարկաւուր չէ: Տամ կարք ու սարքին ձեռք չը տաք զարի իմ բանե-լու ու քննուու օքախին, վուրդի իմ յափունական քննուու գորինքը պիտի պատրաստիք: Մնացած օքախ-միք էննոց մնայ, վունցոր կայ, ինչը ինձ կու բաղդին. իհում դոր գիդիք:

Սիկի վունցմէտ օքախումք չուի ու դուք էլ, իմ ազիզ Սոֆի քանի ու սրտով սիրած վուրդիքս ու բունմին վուր իսկի է սիկի չը հարմիք, խստ լաւ կօնիք:

Վենուկին (պսակնի) մէ հան էլ չըլիք, վունց տա-նը, վունց դուսք, վունց դուք շինիլ տաք, վունց ու-րիշիմն ըմբունիք. վաղորոք էւստ յայտնեցէք, վուր օչով չնիդանայ:

Կուրօ (դագաղ) դուք ինձ իմ սիւ սերուուկով ու մոր-թ իմ սիստու գդակով:

Իմ թաղումից առաջ՝ տամը վունչինչ պանիկիդք (ամքիքներ) չըլիք. մնամակ իմ տանու քահանեն հերիք է, վուր եկողներու հանմ մէ՝ «Շայր մեր» ասէ, վուցոր վաղ կարք էր: Ու թէ հիրաւորներն ու եադիրը իսկի էլ չնիդանա, չզան ու ամեն սահաքի մէկ-մէկու էնին կնդական ու մուրմէկան չլացցնին, աւ-ելի լաւ կօնիք:

Մախլաս:

Իմ մահվան յայտարարութինը գրեցէք առանց չի-նըս յայտնելու. էւնց. «Գարրիէլ Սունդուկեանց-Համ-մալը վախճանվեց (ժամանակը), յուղարկաւորութի-նը տեղի կունենայ (օրը), առաւունեան (ժամը) հան-

Հայ դասական դրամատուրգիայի նահապետ Գարրիէլ Ակրտումի Սունդուկյանը (1825-1912թթ.) ծնվել է վաճառականի ըն-տանիքում, Թիֆլիսի կենտրոնում գտնվող Անշխիսատ թաղամա-սում, ուր բնակվում էին վրաց ազնվականները եւ հայ մորալար-մերը: 1832-1837թթ. նախմական կրթությունն ստացել է Չահամ Զքաբետի եւ նրա ֆրանսուի տիկնոց մտու, 1838-1840թթ.՝ Արզամա-յան եղբայրների պանսիոնում, սովորելով՝ նաեւ վրացերեն, ռու-սերեն, լատիներեն, ֆրանսերեն: 1840-1846թթ. ուսամել է Թիֆլի-սի ազնվականակամ գիմնազիայում, որն ավարտելուց հետո մեկ-ներ է Պետերուրուր եւ ընդունվել համալսարանի պաստարանա-սիրական ֆակուլտետի արևելյան բանահրության բաժին՝ սո-վորելով բուրժերեն, պարսկերեն, արաբերեն: Ավարտելով համալ-սարանը՝ 1851-ին վերադարձել է Թիֆլիս, կարծ ժամանակ պաշ-տոնակարել Ներսիսյան դպրանոցում, ապա՝ որպես բարգմանիչ աշխատանքի անցել Կովկասի փոխարքայի դիվանատանը: Կա-կածկելով բարձրաստիճան պաշտոնաների տիկնոց եւ աղջիկ-ների հետ սիրային կապերի մնջ՝ 1853-ին «աքսորվել» է Ներբենտ, որպես քաղաքաբետի առանձնակի հանձնարարությունների պաշ-տոնյա: 1858-ին վերադարձել է Թիֆլիս եւ աշխատանքի նշանակ-վել ճանապարհին հաղորդակցության վարչությունում: Դիտու տարի անբախտ ծարայելով՝ արժանացել է քաղաքացիական գե-ներալի աստիճանի, պարգևատրությունների պաշ-տոնյան մեջալներով, իսկ 1896-ին անցել կենսաթոշակի:

գուցեալի բնակարանից, եւ այլն»:

Ինձ քաղելու օրը մէ քահանայ ըլի մենակ-իմ տանու քա-հանան-իմ առջիւր զնացող ու մէկ էլ մէ տիրացու նրան ծա-ռայող: Ուրիշ քահանաներու, ուրիշ հոգեւուրականների օչո-վի չխնդրիք ու չնեղացնիք:

Ծառայութենի խաչի ու նշաննիր վո՞նց բալընիրով, վո՞նց առանց բուշի իսկի չըլիք...

Թանգագին Սօֆի ջան ու քանագին զաւակնիրս. դուք համաշա խելօր իր էլի, դուք գիդիք, վունցոր սրտեմերուու կու դայմացիքի հնձ ճամփուր գցելիս:

Անվիզան մուրիշ ցերեմոնիկ իսկի չըլիք. իլահին թէ ծի-աներու գլխին էն բնըլէ բայկումիրը սարգած, վուր ինձ ծիծինի բերուու: Ուր համալ ու ուր կինու մեծքեցէք, հիրուու:

Կուլի նրանց մէջը դուք դուք ու պատուանդանի վրայ իր հագուստով, գդակը ծածկած, մէ ծերին կրութիմի բարաքը, մէկէլ ծերով վլեն գրան զլի ցոյց տալի նրան, վուր գիսա-րաց ու սերուուկով սիւենի կանգնան է կտիմի:

Տակը պատուանդանի վրայ գրած ըլի մէնակ է խուկի-րու: Սակը պատուանդանի վրայ գրած ըլի մէնակ է խուկի-րու:

ՊԵՊՈ

«Ես քով կոտրած ծեռքով չի՞ն գրի...»

Քելէս-մելէս իսկի հարկաւուր չէ. էն օրւան ախօրտնե-րու ճաշի փուլը իմ տանէն կոտուաք Նայոց Բարեգործա-կան Ընկերութենին նրանցը բաժնելու:

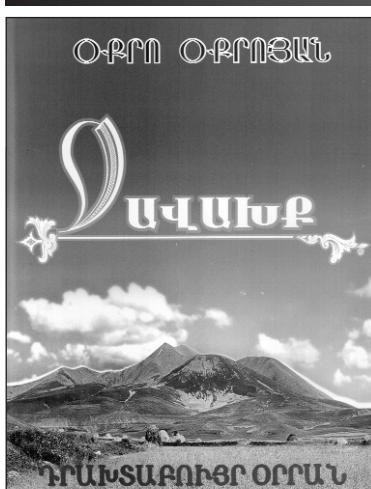
Մնաք բարով: Մնան բարով, իմ թանգագին Սօֆի ջան: Մնաք բարով, թանգագին զաւակնիրս: Մնաք բարով, սի-րելի բարեկամնիրս: Մնաք բարով: Գարրիէլ Սունդուկեանց-Համալ 14 օգոստոսի 1914 Բօրժում:

Կոտակը լավագույնս ցույց է տալիս մեծ դրամատուրգի ծայրաստիճան համեստությունը, սերը տիկնոց ու երեխա-ների նկատմամբ, նվիրվածությունը ազգին, Թիֆլիսին ու բարեկամներին: Նորա հուղարկավորությունը կատարվեց այնպես, ինչպես պատվիրել էր՝ առջեւից լուռուունը ըն-քանուում էն քահանան ու տիրացուն, իսկ աճյունը տանուու էն ուր բեռնակիր եւ ուր կինուու: 87-ամյա դրամատուրգի հոկին հանձնեցին խորհվանքի գերեզմանի վրա իր արձանը կանգնեցվի, նա ցան-կություն էր հայտնել, որ այդակին դրվի ի պատիվ Պեպոյի:

Իրոք, «շատ հիբու բան ստացվեց»: 1975թ. Երեւանում, դրամատուրգի ծննդյան 150-ամյակի կապակցությամբ Սուն-դուկյանի անվան պետական ակադեմիական թատրոնի հարեւանությամբ գտնվող գրասանությունուն տեղադրվեց: Զան-կանալով գերեզմանի վրա արձանագրի հայությունը կատարվեց: Պատու յանուան անբախտ ծարայելով՝ արժանացել է քաղաքացիական գե-ներալի աստիճանի, պարգևատրությունների պաշ-տոնյան մեջալներով, իսկ 1918-ին մայիսին, «Աստուծ վարանի» արժանացրեց նրա «սիրելի ու պաշտելի ասկ»-ին:

ԽԱՅԱՑՈՒՐ ԴՐԱՄԱ

ՆՈՐ ԳԻՐԸ

ՕՔՐՈ ՕՔՐՈՅՆԻ ՆՈՐ ԳՐՔԻ ՇՆՈՐՉԱՆԴԵՍԸ

(համերգ-հանդիսույթ Երեւանի Կոմիտասի անվան Կամերային երաժշտության տանը)

«Օքրոյի «Զավախը՝ դրամատուրգ օրուան» ժողովածուի մեջ ես տես-նում եմ մեծ սիրու ու մեծ նվիրումի ներշնչամար տրոփու նրա հոգին եւ հույս եւ տածում, որ գիրքն ընդունելի ու սիրելի կիմնի ընթեղողունին»: Այս խոսքերը, որ մեջքերված են գրքից, պատկանում են Օքրոյանի՝ (1939-2003) վիրահայ անվանի գրողի, գրականագետի տիկնոց՝ վաստակաշատ ման-կավարդ, բանասեր Անիշկա Սահմանյանին, ով առաջին ունկնդիրն է եղել հետինակի ստեճագործությունների ու մերժմանքի ասությունը:

Ոի, դրանք ներկայացնում է առան-ձին գրովու որպես հավաքական ամ-բողություն: Եվ այդ շնորհակամ գրո-քը ամենայն շնարադրությամբ ու իմ համար կատարությունը է հիմնադրամական գրողի կամականակամ գրությունը: Այս գրությունը ի պատիվ բանաստեղիքի մահից հետո նրա կապերի մասին հայությունը կատարվել է Անդրեան Անդրեանի մահամարտությունում: Անդրեան Անդրեանի մահամարտությունում առաջին գրությունը կատարվել է Անդրեան Անդրեանի մահամարտու

